

УДК 551.4

ЧВЕРТЬ ВІКУ В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНИХ СПОСОБІВ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ І ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

С. Кукурудза

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. П. Дорошенка, 41, 79000, м. Львів, Україна*

Присвячено 25-річчю становлення кафедри раціонального використання природних ресурсів і охорони природи Львівського національного університету імені Івана Франка. Висвітлено організаційно-кадрові аспекти формування кафедри, навчальну, наукову і виховну роботу викладачів, їхні зусилля щодо підготовки висококваліфікованих фахівців і патріотично налаштованих громадян своєї Батьківщини.

Ключові слова: кафедра, викладачі, аспіранти, студенти, навчальна, наукова, виховна робота, монографії, навчальні посібники, практики.

Всесвітня Стокгольмська конференція з питань навколишнього природного середовища 1975 р., яка відбулася під егідою ООН, стала потужним поштовхом для багатьох країн стосовно підвищення відповідальності за стан використання природних ресурсів і охорони довкілля. У роботі конференції взяло участь найвище керівництво багатьох держав світу, у тому числі й СРСР. Цей прецедент дав змогу перевести означену проблему з другорядних у пріоритетні. Звісно, що сталося це не водночас. Адже багатьом урядовим структурам і чиновникам надзвичайно важко було відмовитися від таких корупційних проєктів, як “перекидання стоку північних річок у південні регіони країни” чи “будівництво каналу “Дунай–Дніпро”, на які виділяли мільярдні капіталовкладення. І все ж ідеї конференції почали набувати зримих рис: була припинена реалізація неогрунтованих проєктів, активізувалася робота громадських природоохоронних товариств, формування мережі природоохоронних об’єктів, для функціонування яких були потрібні фахівці. У цьому руслі відкриття кафедри раціонального використання природних ресурсів і охорони природи було на часі. І таку кафедру завдяки зусиллям тодішнього декана географічного факультету Я. Кравчука створено наказом ректора № 658 від 20 квітня 1988 р. Утворення нової кафедри “відкрило шляхи” для наступних кроків щодо структурного зростання географічного факультету.

Організаційно-кадрова робота. Завідувачем кафедри призначено д-ра екон. наук, проф. Ю. Туницю (запрошений із Львівського лісотехнічного інституту). Навчальний 1988–1989 рік кафедра розпочала в такому складі: Ю. Туниця (завідувач), канд. геогр. наук., доц. С. Кукурудза, кандидати географічних наук, асистенти М. Білецький, Н. Бойкова, П. Штойко, ст. лаборант М. Сиротюк. Для читання лекцій у різні роки запрошували відомих учених та керівників природоохоронних державних органів, а саме: д-р біол. наук, проф. С. Стойко, д-р біол. наук, академік УААН Ф. Палфій, д-р геогр. наук, проф. Г. Бачинський, д-р юрид. наук, проф. С. Кравченко, д-р біол. наук, ст. наук. співроб. П. Третяк, д-р фіз.-мат. наук, проф. В. Лебединець, д-р мед. наук, проф.

І. Даценко, д-р мед. наук, проф. А. Маненко, канд. геол.-мін. наук, начальник Державного управління охорони навколишнього середовища у Львівській обл. В. Огонченко.

Нинішній викладацький склад формувався так. Посади сумісників згодом обійняли фахівці, запрошені з інших навчальних закладів та наукових установ. Це канд. геогр. наук, доц. І. Волошин (прибув з Одеського університету), канд. філос. наук, доц. М. Назарук (переведений з Львівського лісотехнічного інституту), Б. Сенчина – працівник Ботанічного саду Львівського університету – обійняла посаду асистента кафедри (усі вони випускники нашого географічного факультету). Викладацький склад поповнювали випускниками аспірантури: Л. Білоус, М. Сиротюк, І. Койнова, І. Рожко, О. Перхач, Ф. Кіпчач. Натомість на попереднє місце праці повернулися проф. Ю. Туниця (у 1993 р. обраний ректором Львівського лісотехнічного інституту, однак за сумісництвом кафедру очолював до 2003 р.). Доц. М. Білецький обійняв посаду доцента кафедри економічної і соціальної географії, а доц. Н. Бойкова переїхала в м. Новосибірськ (РФ) – за місцем служби чоловіка. У 2010 р. проф. І. Волошин став завідувачем кафедри туризму Львівського державного університету фізичної культури.

У 2012–2013 н. р. кафедра працювала в такому складі: професори С. Кукурудза (завідувач), М. Назарук, З. Гамкало, доценти П. Штойко, М. Сиротюк, Б. Сенчина, Ф. Кіпчач, І. Койнова, І. Рожко, О. Перхач, Н. Блажко, асистент П. Теліш, завідувач лабораторії В. Худоба, інженер Ю. Чикайло, ст. лаборанти – Л. Крук, Д. Крук, М. Крет.

Співробітники кафедри раціонального використання природних ресурсів і охорони природи. 2013.

Навчальна робота. Протягом 25 років кафедра забезпечує підготовку фахівців напряму “географія”, спеціалізації “раціональне використання природних ресурсів і охорона природи”. З 1997 р. кафедра готує також фахівців з напряму “менеджмент організацій і адміністрування” спеціальності “менеджмент природоохоронної діяльності”. У 2011 р. набір студентів на спеціальність “менеджмент” за програмою бакалаврів передано на економічний факультет, а за кваліфікаційним рівнем “спеціаліст” і “магістр”

навчання продовжується. Підготовку за напрямом “географія” ведуть за трьома кваліфікаційними рівнями – бакалавр, спеціаліст і магістр.

Викладачі кафедри читають нормативні курси для спеціальності географія: “Основи екології” (проф. М. Назарук), “Хімія геосфер” (проф. З. Гамкало), “Використання природних ресурсів і охорона природи” (доц. Ф. Кіпчак), “Біогеографія” (проф. С. Кукурудза), “Географічне прогнозування” (доц. П. Штойко), а також спецкурси: “Метризація природного довкілля”, “Методологія й організація наукових досліджень” (проф. С. Кукурудза), “Екологічні проблеми агро- і лісгосподарювання”, “Організація природоохоронної діяльності”, “Екологічно депресивні регіони” (доц. Ф. Кіпчак), “Проблеми збалансованого розвитку”, “Трансформація природного довкілля”, “Екологічний менеджмент і екологічна культура” (доц. І. Койнова), “Соціоекологія”, “Філософія довкілля і природокористування” (проф. М. Назарук), “Біогеохімія”, “Біосферологія”, “Екологічний моніторинг” (проф. З. Гамкало), “Охорона вод”, “Методи природоохоронного проектування”, “Геоікологічні проблеми проектування”, “Екологія людини” (доц. О. Перхач), “Економіка природокористування”, “Екологізація виробництва”, “Проблеми поводження з відходами” (доц. І. Рожко), “Охорона ландшафтного і біотичного різноманіття”, “Заповідна справа”, “Екологічний аудит” (доц. Б. Сенчина), “Охорона атмосферного повітря”, “Поновлювані джерела енергії”, “Нормативне забезпечення природоохоронної діяльності”, “Природоохоронне інспектування” (доц. М. Сиротюк), “Історико-ландшафтознавчі основи природознавства”, “Концепції природознавства”, “Екологічна експертиза” (доц. П. Штойко), “Екологічне картографування”, “Меліорація і рекультивация ландшафтів” (доц. Н. Блажко).

Відкриття спеціальності “менеджмент організацій” зумовило необхідність розробки нових курсів і спецкурсів. Серед них: “Менеджмент природоохоронних територій”, “Адміністративне управління” (доц. Б. Сенчина); “Організація підприємницької діяльності” (доц. О. Перхач) та ін. Кафедра забезпечує викладання курсів “Основи екології”, “Соціоекологія” та “Ресурсознавство” на інших факультетах університету. Для більшості курсів і спецкурсів викладачі підготували підручники і навчальні посібники, що суттєво підвищує рівень викладання та забезпечує студентів необхідною навчальною літературою.

Кафедра забезпечує геоботанічний, екологічний та краєзнавчий розділи навчальних практик. Базою навчальних практик студентів є стаціонари факультету, а виробничих – об’єкти природоохоронного фонду (заповідники, природні національні парки, ландшафтні регіональні парки) та природоохоронні державні й громадські структури. Частина студентів проходить практику в спільних із зарубіжними колегами експедиціях і на базах навчальних закладів, з якими університет має відповідні угоди, у тому числі зарубіжних.

За чверть століття кафедра підготувала понад півтисячі фахівців, які працюють у найрізноманітніших галузях освіти, науки, державного управління, туризму в Україні та за її межами. Серед них державні посади в Україні займають Г. Башта – заступник начальника Державного управління охорони навколишнього середовища у Львівській обл., О. Ганущин – депутат Львівської обласної ради, Л. Старунчак – працівник Міністерства екології і природних ресурсів. У профільних фірмах працюють О. Мельник (Сенчина), Г. Микітчак (Білик) та ін.

За кордоном працюють Е. Беглярова – секретар Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція) Європейської економічної комісії ООН

(Палац націй, Женева, Швейцарія), Я. Булич – співробітник відділу навколишнього середовища Європейської економічної комісії ООН (Палац націй, Женева, Швейцарія), В. Ковальський – доктор географічних наук та інженерії, науковий співробітник Центру передових геоінформаційних технологій Університету штату Південна Дакота (США) та ін.

Наукова робота. Викладачі і співробітники кафедри приділяють постійну увагу науковій роботі, яку ведуть у декількох аспектах. Науковців кафедри запрошують до складу екологічних експертних комісій. Завдяки цьому вдалося уникнути негативних екологічних наслідків від майбутньої діяльності багатьох екологічно небезпечних об'єктів (Пістрялівська РЛС, Радохівський біохімічний завод, деякі шахти Львівсько-Волинського басейну). Виникла потреба структурного оформлення підрозділу кафедри, який відповідав би за виконання таких замовлень. Такий підрозділ утворено і він отримав статус науково-дослідної лабораторії природокористування. Науковими співробітниками лабораторії працювали ст. наук. співроб. Б. Невелюк, канд. с.-г. наук Г. Карпенко, Н. Гумницька, Н. Дмитерко.

На початку 90-х років на кафедрі введено посаду доцента-дослідника, яку послідовно обіймали канд. біол. наук Є. Цурик і канд. екон. наук М. Нижник. Євген Іванович у 1991 р. захистив докторську дисертацію і повернувся у Львівський лісотехнічний інститут, а Марія Степанівна у різні роки працювала і працює науковим співробітником науково-дослідних інститутів Великої Британії та Нідерландів.

Співробітники кафедри виконували важливі наукові теми, керівниками яких були професори і доценти. До їхнього виконання залучали фахівців інших кафедр, факультетів, навчальних закладів. Виникла потреба в кооперації зусиль різногалузевих фахівців, які безпосередньо займаються вирішенням проблем екологічної тематики. Завідувач кафедри проф. Ю. Туниця виступив з ініціативою, а кафедра стала організаційним ядром утворення спочатку Інституту регіональних екологічних проблем (ІРЕП, 1989), а згодом Міжнародного інституту-асоціації регіональних екологічних проблем (МІА-РЕП, 1991), який перебував у структурі Львівського університету до 2003 р.

Співпраця з ученими зарубіжних університетів дала змогу організувати три Міжнародні науково-практичні конференції, опублікувати три збірники наукових праць, а також узяти участь у розробці Міжнародних проектів для нашого міста: “Енергоконцепція Львів – 2000”, “Водопостачання і очистка стічних вод Львова”.

Викладачі кафедри у співпраці з Інститутом екології Карпат НАН України приділяють належну увагу науковому обґрунтуванню мережі природно-заповідного фонду. Цей напрям наукової роботи очолив професор С. Стойко та його учні. Створення національних парків “Яворівського”, “Ужанського”, “Сколівські Бескиди”, а також регіональних ландшафтних парків “Надсянського” і “Равське Розточчя” є реалізацією наукових ідей творчих колективів за участю членів кафедри. У співпраці з науковцями Львова, Києва, Луцька, Тернополя співробітники кафедри виконали чимало наукових проектів природоохоронного змісту.

Доценти кафедри активно працюють над докторськими дисертаціями. Докторські дисертації захистили доцент-дослідник Є. Цурик (1991), доценти І. Волошин (1996) і М. Назарук (2010), прийнято до захисту докторську дисертацію доцента П. Штойка (2013). Кандидатські дисертації захистили Б. Колісник (1994, наук. керівник проф. Ю. Туниця), О. Гнаткович (1995, наук. керівник проф. Ю. Туниця), М. Сиротюк (1997, наук. керівник доц. С. Кукурудза), І. Койнова і О. Федунь (1999, наук. керівник доц. С. Кукурудза), В. Мельник (1999, наук. керівник проф. С. Стойко), І. Рожко (2000, на-

ук. керівник проф. Ю. Туниця), Б. Сенчина (2001, наук. керівник проф. П. Третяк), Ф. Кіпчач (2001) і М. Рутинський (2002), (наук. керівник проф. С. Кукурудза), М. Лепкий (2003, наук. керівник проф. І. Волошин), О. Ільїна (2006, наук. керівник проф. С. Кукурудза), Д. Кричевська (2007, наук. керівник проф. С. Стойко), Л. Матвійчук і І. Мезенцева (2008, наук. керівник проф. І. Волошин), Л. Безручко (2010, наук. керівник доц. І. Рожко), Н. Блажко (2010, наук. керівник проф. С. Кукурудза), П. Теліш (2011, наук. керівник проф. Ю. Туниця), О. Собечко (2012, наук. керівник проф. І. Волошин), Н. Кучманіч (2012, наук. керівник проф. С. Кукурудза), Г. Микітчак (2012, наук. керівник доц. І. Койнова). Підготовлено до захисту кандидатські дисертації завідувача навчальної лабораторії В. Худоби та інженера – Ю. Чикайло.

Нині в аспірантурі навчаються вісім випускників кафедри: стаціонарно – Я. Ільчишин, М. Головатий, О. Кормило, без відриву від виробництва – Х. Грицай (Бобко), О. Антошик (Ленько), Г. Польова, Н. Кепеняк, І. Шолок.

Кафедра виконала низку наукових тем: “Розробити геосистемний моніторинг регіонів України” та “Моніторинг геосистем заходу України” (наук. керівник доц. С. Кукурудза), результати виконання яких опубліковані в колективній монографії “Моніторинг природних комплексів” (1995. – 144 с.). Останніми роками в межах робочого часу викладачі кафедри опрацювали такі наукові теми: “Розробити систему метризації природних комплексів для оцінки екологічної ситуації в регіоні”, “Природно-антропогенна трансформація ландшафтних систем західного регіону України та її соціально-екологічні наслідки”, “Метризація природних, природно-заповідних та соціально-економічних об’єктів для потреб практики” (наук. керівник проф. С. Кукурудза) – що дало змогу підготувати монографію “Метризація ландшафтного різноманіття” (рекомендована до друку у 2013 р., 200 с.).

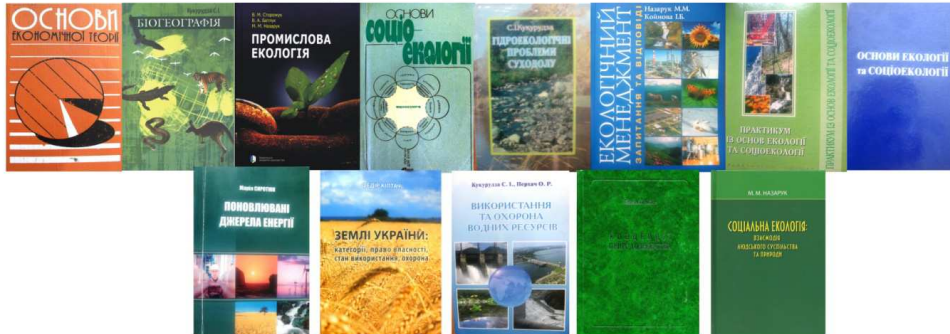
Професор С. Кукурудза, доценти Ф. Кіпчач, М. Сиротюк, Н. Блажко взяли участь у виконанні міжкафедральних бюджетних тем “Формування інформаційного середовища сталого розвитку Карпатського регіону України” та “Екологічна, демо-культурна, соціально-економічна та геополітична безпека регіону: географічні проблеми на матеріалах Карпатських областей України (наук. керівник проф. О. Шаблій). Водночас викладачі кафедри взяли активну участь у виконанні науково-дослідницьких проектів, якими керували науковці інших кафедр факультету та академічних наукових інститутів. Зокрема, проф. І. Ковальчук керував проектом “Аналіз існуючого стану спостережень за екологічною ситуацією на території Львівської області з метою розробки концепції та програм регіонального моніторингу довкілля”, у якому взяв участь проф. С. Кукурудза. За матеріалами цього дослідження опубліковано колективну монографію “Екологічний моніторинг регіону: експертна оцінка стану і функціонування” (2009. – 608 с.). У виконанні науково-дослідницького проекту “Підготовка переліку природних комплексів для формування національної екомережі”, керівником якої був професор В. Пашенко (Інститут географії НАН України), взяли участь проф. С. Кукурудза, доц. Б. Сенчина.

За матеріалами дисертаційних досліджень авторів або авторів спільно з науковими керівниками опубліковано праці І. Волошина (1998), І. Волошина, М. Лепкого (2003), І. Волошина, М. Лепкого, Л. Матвійчук (2008), І. Волошина, І. Мезенцевої (2009), І. Волошина, О. Собечко (2012), О. Федунь (1999), Ф. Кіпчача, С. Кукурудзи (2002), М. Рутинського (2002), О. Ільїної, С. Кукурудзи (2009), М. Назарука (2010).

МОНОГРАФІЇ ТА ЗБІРНИКИ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ

Монографії, підручники та навчальні посібники, авторами і співавторами яких є викладачі кафедри

Окремо назвемо праці проф. С. Стойка, який працював за сумісництвом на кафедрі і керував виконанням дисертаційних робіт. Ці праці детально висвітлені у довідкових виданнях [1, 2].

Викладачі, співробітники та аспіранти кафедри є авторами і співавторами понад 800 наукових праць, з них монографії – 20, підручники – 3, навчальні посібники – 22, з яких 12 – рекомендовані Міністерством освіти і науки України, атласи (3), словники – 1, словники-довідники –1, довідники –1.

Студентська наукова робота. Викладачі кафедри значну увагу приділяють студентській науковій роботі – виконанню курсових, дипломних робіт, підготовці доповідей на студентські наукові конференції. Саме такий шлях пройшли нині кандидати географічних наук, доценти І. Койнова, О. Федунь, І. Рожко, М. Рутинський, Н. Блажко, П. Теліш. При кафедрі активно діє студентський науковий гурток, керівниками якого є доценти І. Койнова, І. Рожко, Б. Сенчина. Важливе завдання гуртка – теоретична, практична та екопросвітницька природоохоронна діяльність. Про екологічні акції студентів кафедри знає широка громадськість не тільки Львівщини, а й Волині, Передкарпаття і Закарпаття. Активісти наукової роботи публікують свої перші наукові розвідки, а краші з них продовжують навчання в аспірантурі.

Громадсько-просвітницька робота. Кафедра, як головна структурна ланка університету, піклується про підвищення загальної та екологічної культури студентів, школярів і широкої громадськості.

Викладачі і студенти кафедри на природоохоронній акції

У цьому контексті проводять індивідуальні бесіди, лекції, радіо- і телевістуди, публікації в періодичних виданнях, доповіді на конференціях учителів, де не лише звучать заклики на захист природного довкілля, а й пропонують способи і методи раціонального використання природних ресурсів і охорони природи, акцентують увагу на поведінці людей на лоні природи. У складі журі міських і обласних олімпіад з географії та екології активну участь беруть викладачі і аспіранти кафедри. Найактивнішими в цьому є проф. М. Назарук, доценти І. Койнова, І. Рожко, Б. Сенчина, Н. Блажко, П. Теліш та ін. Такі заходи є доброю нагодою спрямувати свідомість учнів, студентів, молодих і поважних людей на бережливе ставлення до природи рідного краю.

Співробітники кафедри зустрічають 25-річний ювілей з надією, що їхня навчальна, наукова і виховна праця дасть змогу мобілізувати суспільство на осмислені дії щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони природи, продовжувати підготовку висококваліфікованих фахівців – переконаних патріотів української держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кафедра раціонального використання природних ресурсів і охорони природи : довідник. Укладачі: С. І. Кукурудза, І. Б. Койнова / [за заг. ред. проф. С. І. Кукурудзи]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 42 с.
2. Кукурудза С. І. Два десятиліття підготовки фахівців з проблем природокористування і охорони природи / С. І. Кукурудза // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2009. Вип. 37. – С. 3–10.

*Стаття: надійшла до редакції 25.03.2012
доопрацьована 16.05.2013
прийнята до друку 17.07.2013*

**THE QUARTER OF A CENTURY IN THE SEARCH FOR OPTIMAL
WAYS OF THE USING NATURAL RESOURCES
AND TRAINING SPECIALISTS**

S. Kukurudza

*Ivan Franko National University of Lviv,
P. Doroshenka Str., 41, Lviv, 79000, Ukraine*

The article is dedicated to the 25th anniversary of the establishment of the academic department of the Rational Usage of the Natural Resource and Nature Protection of the Ivan Franko National University of Lviv. The organizational-cadre aspects of the formation of the department, the educational, scientific and upbringing work of teachers, their efforts to prepare the highly qualified specialist and patriotic citizens of their Motherland are highlighting.

Key words: academic department, lecturers, postgraduate, students, educational, scientific, upbringing work, monographs, textbooks, practice.

**ЧЕТВЕРТЬ ВЕКА В ПОИСКАХ ОПТИМАЛЬНЫХ ПУТЕЙ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ И ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ**

С. Кукурудза

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. П. Дорошенко, 41, 79000, г. Львов, Украина*

Посвящено 25-летию кафедры рационального использования природных ресурсов и охраны природы Львовского национального университета имени Ивана Франко. Освещено организационно-кадровые аспекты становления кафедры, учебную, научную и воспитательную работу преподавателей, их усилия в подготовке высококвалифицированных специалистов и патриотически убежденных граждан своей Родины.

Ключевые слова: кафедра, преподаватели, аспиранты, студенты, учебная, научная, воспитательная работа, монографии, учебные пособия, практики.